

Leerachterstand in onderwijs na coronajaar: 'Echte probleem is het lerarentekort'

22-05-2021 om 09:12 door Pascale Thewissen



*Om zo veel mogelijk de coronaregels in acht te kunnen nemen, wijken scholen soms uit naar niet voor de hand liggende locaties. Zo krijgen leerlingen van het Bernard Lievegoed College in Maastricht dramalessen in de voormalige Mercedes-garage langs de Kennedybrug.
Afbeelding: Johannes Timmermans*

Na maanden van lockdowns en hybride onderwijs maken scholen en leerlingen zich op voor de eindsprint. Was er vorig jaar nog sprake van de nodige coulantie, dit jaar moet iedereen weer gewoon aan de normen voldoen. Maar kan dat wel? Hoe groot is de leerachterstand? Het antwoord is diffuus.

De puntenlijst na de laatste toetsweek leest als de toto-uitslag. Een 3,9 voor Frans en Duits, een 5,3 voor Nederlands, een 5,4 voor geschiedenis en voor de andere vakken maar nipt een voldoende. Kortom: te veel verliespunten om over te gaan. Doubleren of terug naar een lager niveau is een reële optie, zegt de mentor in een slechtnieuwsgesprek. En niet alleen mijn twee zonen, die in de tweede en het derde middelbaar zitten, staan er belabberd voor. Ook veel klasgenoten en vrienden moeten voor de zomervakantie nog flink aan de bak.

Lees ook: Corona heeft meer impact op Limburgse tieners dan op Duitse
(https://www.limburger.nl/cnt/dmf20210521_96238687).

Een jaar coronalockdowns en onlinelessen heeft hun schoolprestaties weinig goed gedaan. Kan een docent in de klas aan een leerling zien of die oplet, online is dat een stuk lastiger. Hij of zij kan net zo goed een TikTok-filmpje op z'n telefoon zitten te kijken of aan het appen zijn met vrienden, zeker als de ouders zelf ook aan het werk zijn en geen tijd hebben om hun kind(eren) constant in de gaten te houden. Nee, niet iedereen is achterop geraakt. En het is te makkelijk om corona overal de schuld van te geven. Sommige leerlingen staan er wel goed voor en gedijen prima achter hun laptop. Anderen deden het vorig schooljaar al niet zo denderend, maar mochten toen – als gevolg van een versoepeling van de normen – toch doorstromen naar het volgende leerjaar. Maar de tijd van coulantie is voorbij. Dit jaar wordt er weer gewoon gewerkt met een bindend bevorderingsadvies. Er resten nog acht weken om de vele verliespunten tot twee te reduceren. Het worden lange dagen met bijlessen en huiswerkbegeleiding.

Versterkingsjaar

‘Ons is helaas gebleken dat in het voorgaande jaar waarbij in opdracht van het ministerie de professioneel gegeven adviezen niet bindend mochten zijn en derhalve niet opgevolgd hoefden te worden, de betreffende leerlingen het kind van de rekening zijn geworden – met alle gevolgen van dien’, schrijft het Sint Maartenscollege (mavo/havo/vwo) in Maastricht in een brief aan de ouders. Scholieren die er slecht voorstaan en in de voorexamenklassen zitten, moeten zich opmaken voor een ‘versterkingsjaar’ om de achterstanden in te lopen en zo de kans op slagen straks te vergroten. De school wil het nadrukkelijk geen doubleren noemen.

„Aan het einde van vorig schooljaar, na de eerste lockdown, hebben we tegen leerlingen en hun ouders gezegd: ‘Oké, je staat er niet goed voor, maar als je per se wilt, dan mag je het toch proberen’. Dat gaan we niet nog een keer doen”, zegt Frans Erfkemper, rector van het Sint Janscollege (havo/vwo) in Hoensbroek. „Je mag er dan ook van uitgaan dat er straks iets van een correctie komt. Al is het nog te vroeg om daar met zekerheid iets over te zeggen.” Zijn school heeft een extra toetsweek geagendeerd, om leerlingen een extra kans te geven de resultaten van de voorbije maanden op te krikken. Ook is het zorgteam uitgebreid met geld dat door de overheid uit het Nationaal Programma Onderwijs beschikbaar is gesteld, voor hulp aan leerlingen die het sociaal-emotioneel lastig hebben als gevolg van het vele thuis zitten. De eindexamenkandidaten hebben de voorbije maanden zoveel mogelijk fysiek les gekregen. In de gymzaal, de aula; alle beschikbare ruimte is benut.

Crisismanager

De rector heeft zich de voorbije maanden meer crisismanager dan schooldirecteur gevoeld. Steeds weer een nieuwe situatie; steeds veranderende regels. Van een volledige lockdown naar afwisselend online en klassikaal en weer terug naar af. Kans om in hun ritme te komen en te blijven kregen de leerlingen nauwelijks. En ook het

aanpassingsvermogen van docenten is flink op de proef gesteld.

Het einde lijkt in zicht. In Den Haag wordt aangedrongen op een snelle, volledige heropening van het basis- en het voortgezet onderwijs. Daar wordt zaterdag over gepraat tijdens een extra Catshuisoverleg. Erkemper heeft er zo zijn bedenkingen bij. „De besmettingen in den lande dalen. Maar in Limburg blijven de cijfers hoog. Dat stemt niet echt gerust. Voor docenten is het ook wel een dingetje: voor een klas staan met dertig leerlingen. Docenten en leerlingen kunnen zich wel binnenkort twee keer in de week preventief zelf testen op corona.”

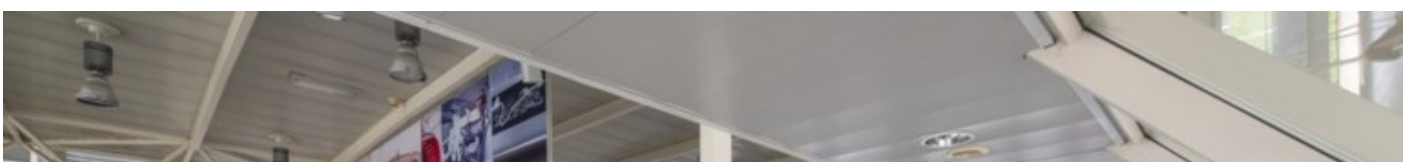
Lees ook: Duivels dilemma: moeten scholen zo snel mogelijk volledig open of is dit onverantwoord? (https://www.limburger.nl/cnt/dmf20210509_93327332).

Hamvraag is hoe groot de opgelopen achterstanden eigenlijk zijn? Het antwoord op die vraag is niet eenduidig. De oplossing ook niet. De nadruk op veel scholen ligt nu op de bovenbouw, op de leerlingen voor wie de tijd die op school nog rest beperkt is. Dat zijn in het basisonderwijs de groepen 7 en 8 en in het voortgezet onderwijs de voorexamenklassen. Ook brugklassers zijn zorgenkindjes. Ze hebben weinig gelegenheid gekregen te wennen aan de ‘grote school’ en hun klasgenoten goed te leren kennen. Excursies, uitstapjes en buitenlandse reizen zijn allemaal geannuleerd.

Stoompanprocedure

De laatste weken van het schooljaar worden alle zeilen bijgezet. De stoompanprocedure, noemt Jos Claessen het, hoogleraar Onderwijswetenschappen aan de Open Universiteit in Heerlen. Hoe groot de achterstanden zijn, hangt volgens hem van allerlei factoren af. „Een kind dat thuis z’n eigen laptop en ouders heeft die hem helpen, zal er beter voorstaan dan een kind met ouders die amper Nederlands spreken. Leerlingen die op een Agora-school zitten, waar zelfstandig leren de standaard is, zullen minder achterop zijn geraakt dan scholieren die dat niet gewend waren.”

Claessen kan zich de datum van de eerste lockdown nog precies herinneren: 16 maart 2020. Het was minister Bruno Bruins die zondagavond het nieuws bekendmaakte: de horeca ging direct dicht; de scholen bleven de maandag erop gesloten. Om te voorkomen dat eindexamenkandidaten in de knel kwamen, besloot het ministerie van Onderwijs het centraal eindexamen te schrappen. Alleen schoolexamens telden mee. „Eigenlijk wist het gros al die avond in maart of ze al dan niet was geslaagd”, zegt Claessen. Het leidde tot geschamper over de waarde van het diploma. Een pretdiploma was het, waar leerlingen weinig voor hadden hoeven doen, luidde de kritiek. Claessen is het daar niet mee eens. „Je ziet dat die leerlingen het in hun vervolgopleiding of aan de universiteit even goed of soms zelfs beter doen dan lichten uit voorgaande jaren. Wellicht omdat ze door de online-lessen beter geleerd hebben zelfstandig te werken en hen dat nu goed van pas komt.”





De voormalige showroom van Smeet Mercedes is nu leslokaal. Foto: Johannes Timmermans

Herkansingen

Intussen is iedereen vertrouwd geraakt met hybride onderwijs. Dit jaar worden dan ook gewoon weer centrale eindexamens afgenomen. Die zijn momenteel in volle gang. Wel wordt na een jaar van lesuitval en onderwijskundige noodgrepen de lat iets lager gelegd. Zo mogen leerlingen in plaats van één dit keer twee herkansingen doen en mogen ze een kernvak (Nederlands, Engels en wiskunde) met een onvoldoende afsluiten. De normering wordt mede afgestemd op de prestaties van andere leerlingen. Ook de eindtoets in het basisonderwijs is, in tegenstelling tot vorig jaar, gewoon afgenomen.

Claessen: „Dat scholieren als gevolg van de coronacrisis minder hebben geleerd, daar ben ik van overtuigd. Maar hoe erg is het als een kind in groep 4 of 5 van de basisschool de lesstof niet helemaal beheerst? We moeten niet overdrijven. Het échte probleem is volgens mij het tekort aan leraren. Wie moet ervoor gaan zorgen dat eventuele achterstanden worden ingelopen? Vergelijk het met de zorg. Het is dweilen met de kraan open.”

Kansenongelijkheid

Corona vergroot de kansenongelijkheid in het onderwijs, blijkt uit het rapport *De staat van het onderwijs*. Eén van de oplossingen die door de inspectie wordt voorgesteld zijn brede brugklassen, waarbij leerlingen pas na drie jaar voortgezet onderwijs worden ingedeeld in verschillende niveaus zoals vmbo, havo of vwo. Ze krijgen zo meer tijd krijgen om zich te ontwikkelen.

Adviseur Wim Horsch van de Stichting Voortgezet Onderwijs Parkstad Limburg (SVO-PL), met negen scholen voor voortgezet onderwijs, is voorstander van een langere oriëntatieperiode. „De brugklas mag best wat langer duren. We hoeven niet meteen te schakelen maar kijken samen met ouders en leerlingen naar wat het kind wil bereiken en hoe we dat kunnen aanpakken. Op die manier stel je hun ontwikkelperspectief centraal. Dat is een andere insteek, waar we bij SVO-PL met alle scholen al enkele jaren naartoe werkten, maar door corona is dat proces versneld.”

Praktijklessen

Zorgen maakt Horsch zich vooral over het vmbo. „Het is door de coronamaatregelen

veel complexer geworden om praktijklessen te geven en jongeren naar een goede stageplek te begeleiden. Datzelfde geldt ook voor de eerste en tweede klassen van het middelbaar beroepsonderwijs. Je ziet ook dat de verschillen tussen de leerlingen onderling veel groter zijn geworden.”

Rector Annemarie Lukassen van het Bouwens voor vmbo/havo/vwo in Panningen beaamt dit beeld. „Zonder dat ik wil stigmatiseren kun je stellen dat het voor vmbo-leerlingen toch vaak wat lastiger is om stil te zitten en theoretische lessen te volgen. In de beroepsgerichte opleidingen zoals techniek zijn veel minder vlieguren gemaakt doordat praktijklessen uitvielen. Daar zal een inhaalprogramma voor moeten komen. Maar ook de kennis van havo- en vwo-leerlingen van bijvoorbeeld exacte vakken heeft te lijden onder de lockdown. Het is online lastiger om te zien of een kind het al dan niet snapt. Ik kan niet zeggen hoe lang we daar nog de naweeën van gaan ondervinden. Je zou het liefst met je onderwijsteam aan tafel gaan zitten en uitgebreid praten over de mogelijke oplossingen, maar daar ontbreekt op dit moment gewoon de tijd voor.”

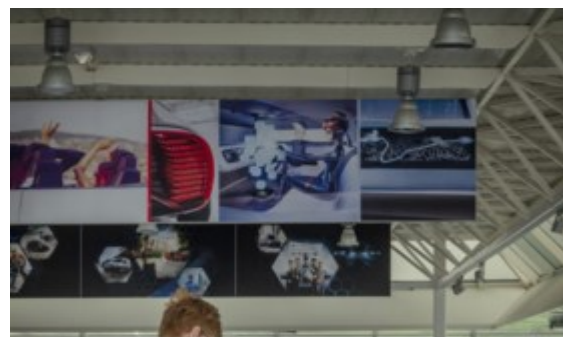
Het kabinet maakte vorige maand bekend dat er een enorme zak geld beschikbaar komt om achterstanden te repareren: 8,5 miljard euro. Vorige week werd een bijbehorende ‘menukaart’ gepresenteerd met diverse strategieën waar scholen uit kunnen kiezen: van uitbreiding van de onderwijstijd tot *remedial teaching* en een-op-eenbegeleiding. Voor de start van het nieuwe schooljaar in september moeten ze de achterstanden in kaart brengen en een keuze maken. Onderwijsexperts dringen erop aan ook naar de lange termijn te kijken en de coronamiljarden te gebruiken om het onderwijs structureel te verbeteren.

Lees ook: ‘Menukaart’ voor scholen om achterstanden weg te werken
(https://www.limburger.nl/cnt/dmf20210510__92432170)

(https://www.limburger.nl/cnt/dmf20210510__92432170)Eén van hen is Trudie Schils, onderwijs econoom aan de Universiteit Maastricht en lid van het Onderwijs-OMT (Outbreak Management Team). „Op dit moment is eigenlijk alleen onderzoek gedaan naar de gevolgen voor de leerprestaties in het primair onderwijs na de eerste lockdown. Daaruit bleek dat de achterstand ongeveer twee maanden bedroeg. Maar dat was één meetmoment en is dus slechts een indicatie. Het is niet het hele verhaal. Scholen is gevraagd zelf een scan te maken. Maar die bevatten veel inschattingen. Het is eigenlijk ook niet mogelijk om een gedegen nulmeting uit te voeren in de huidige omstandigheden met veel vermoeide leraren, rommelige en hectische situaties rondom coronaregels en quarantaines, midden in de examens en vlak na de eindtoets.”

Sociale ongelijkheid

Veel scholen weten bovendien wel waar hun zwaktes liggen, denkt Schils. Die waren er ook al vóór corona. Taal was bijvoorbeeld altijd al een punt van zorg. Ze hamert op verder onderzoek. Wat voor gevolgen heeft corona voor de sociale ongelijkheid op de lange termijn en wat kan daaraan gedaan worden?



„Daarvoor kun je kijken naar vergelijkbare crises, zoals in de jaren dertig en bijvoorbeeld de hongerwinter”, zegt ze. Samen met (nu nog) beleidsadviseur Colette van de Heuvel van de Stichting Limburgs Voortgezet Onderwijs is ze bezig met een inventarisatie onder besturen van het primair en middelbaar onderwijs, om te kijken wat ze nodig denken te hebben voor de toekomst. „We hebben in Limburg sinds 2014 de Educatieve Agenda Limburg (waar Schils programmamanager is, red.). De rest van het land kent een dergelijke regionale aanpak niet. Samen kijken we bijvoorbeeld hoe we extra handjes in het onderwijs kunnen realiseren.”



Foto: Johannes Timmermans

Op de korte termijn zal het wegwerken van de opgelopen achterstanden echter vooral een kwestie van meer uren, extra begeleiding en heel hard blokken zijn. Het nieuwe rooster na de meivakantie leidde deze week thuis alvast tot flink wat gemor. Sinds de hervatting van de school na de meivakantie hebben de jongens voor het eerst in hun schoolcarrière lessen tot half zes 's avonds. Het is even doorbijten. Maar het alternatief, een jaar langer over het middelbaar doen, is nog minder aantrekkelijk.